

YOKSULLUK VE KADIN YOKSULLUĞU

Fatma ARPACI*

Özet: Yoksulluk elde edilen gelirin yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması durumudur. Dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik krizler, doğal afetler, göçler, savaşlar, küreselleşme ve yapısal uyum programlarının getirdiği kısıtlamalar hem yoksulluğun şiddetini artırmakta, hem de yeni yoksullar oluşturmaktadır. Yoksulluk kuşkusuz tüm aileyi etkilemektedir. Ancak ailenin refahına ilişkin sorumluluklarda kadına yüklenen roller kadının yükünü daha da ağırlaştırmaktadır. Kadın yoksulluğu çok boyutlu bir sorundur. Toplumda, kadın ile erkek ve kadınlar arasında var olan yapısal eşitsizlikler kadınların yoksulluğu deneyimleme biçimlerini ve göreceli yoksulluğu farklılaştırmaktadır. Kadın yoksulluğunun temel nedenlerinden biri kadının gelirden yoksun olmasıdır. Ülkemizde kadınların işgücüne katılım oranları öteden beri yüksek değildir. Kadın yoksulluğu ile mücadelenin önemli bir ayağını da güçlendirme çalışmaları oluşturmalıdır. Güçlendirme, kadının yapabilirliklerinin farkına varmasına, yaşamı üzerine düşünmesini ve müdahale etmesini beraberinde getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, kadın, kadın yoksulluğu.

Poverty and Woman Poverty

Abstract: Poverty is the case where the income obtained cannot encounter the minimum needs required to survive. The limitations caused by economical crises, natural disasters, migrations, wars, globalization and structural orientation programs experienced all over the world and also in our country both increase the level of poverty and create new poor. Poverty obviously affects the whole family. However, the roles put on woman for the responsibilities concerning the wealth of family make the duty of woman much harder. Woman poverty is a multidimensional problem. In a society, the structural inequality between woman and man and women make their ways of experiencing poverty and relative poverty different. One of the major reasons of woman poverty is that woman is deprived of an income. The rates of participation of woman into labor force in our country have never been so high. The efforts of strengthening comprise one of the legs of the struggle with woman poverty. Strengthening will also lead to the fact that woman is aware of what she does, think of her life and interfere with it.

Keywords: Poverty, woman, woman poverty

GİRİŞ

Yoksullukla mücadele tarihin her döneminde toplumların gündeminde bir sorun olarak yerini almıştır. Günümüzde yoksulluk sadece az gelişmiş ve gelişmekte

* Doç. Dr., G. Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi Eğitimi Anabilim Dalı.

olan ülkelerin sorunu değil, aynı zamanda gelişmiş sanayi toplumlarının da sorunudur. Gelişmiş ülkelerde yoksulluğun artma ve kalıcı olma tehlikesi bulunmaktadır. 1990'lı yıllardan bu yana uluslararası yardım ve finans kuruluşlarının, yoksul ülkeler ve yoksullukla mücadele konusundaki özel ilgileri ve yeni yöntemleri, yoksulluğun uluslararası bir sorun ve sosyal politika konusu haline geldiğini açıkça göstermektedir (Şenses, 2001; Kurnaz, 2007).

Yoksulluk tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi güç bir kavramdır ve yoksulluğun çeşitli görünimleri vardır. Gelir ve sürdürülebilir bir geçim sağlamaya yetecek üretim kaynaklarının yokluğu başta olmak üzere; açlık ve yetersiz beslenme; sağlıklı olmama; eğitim ve diğer temel hizmetlere ulaşamama veya sınırlı ulaşma; hastalık ve buna bağlı olarak ölümlerin artması; evsizlik ve yetersiz barınma koşulları; güvenli olmayan çevre koşulları ile sosyal ayırım ve dışlama olarak tanımlanabileceği gibi, yoksulluk aynı zamanda karar alma süreçlerine ve ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katılımdan yoksun olmayı da içermektedir. Bu durum, gelişmekte olan pek çok ülkede kitlesel yoksulluk biçiminde, gelişmiş ülkelerde ise, refahın ortasındaki yoksul sınıflar biçimindedir (Bauman, 1999; www.ksgm.gov.tr/Pdf/yoksulluk.pdf).

Yoksulluk, özünde bireysel ve sosyal olduğu kadar, politik bir süreçtir. Bu nedenle yoksulluğun ya da yoksulluğa neden olan yoksunlukların neler olduğu oldukça önemlidir. Yoksulluğun nicel boyutunun belirlenmesinde 19. yüzyıldan itibaren geliştirilmiş istatistiksel teknikler söz konusu olmuştur. Ancak, önemli gelişmeler 20. yüzyılda gerçekleşmiştir. Yoksulluk türlerine ilişkin hesaplamalarda öznenin ne olduğu, yani birey mi, aile mi olduğu sorusu gündeme gelmiştir. Bu çalışmalarda çoğu kez, mutlak ve göreceli yoksulluk tanımları, açlık sınırı ve yoksulluk sınırı kavramları öne çıkmıştır (Sallan-Gül, 2002). Zaman içinde temel özellikleri çerçevesinde değişen yoksulluk kavramı farklı yaklaşımları içermektedir. Bu çalışmanın temel amacı yoksulluk kavramını kadınlar açısından ele almaktır.

YOKSULLUĞUN TANIMLANMASI

Yoksulluk elde edilen gelirin yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması durumudur (Bircan, 2002). Yoksulluğun uluslararası bir sorun olması, tanımlanmasını güçleştirmektedir. Ülkelerin gelişim düzeyleri ve tüketim ölçeklerine göre bu olgunun tanımı ve sınırları değişebilmektedir (Kurnaz, 2007). Yoksulluk araştırmalarında yoksulluk mutlak, göreceli, karma, kültürel, nöbetleşe gibi farklı kavramlar etrafında ele alınmakta; ekonomik, siyasal, ideolojik ve toplumsal boyutları farklı düzlemlerde tartışılmaktadır. Yoksulluğun nasıl tanımlandığı, beraberinde yoksullukla mücadele yöntem ve araçlarını da belirlemektedir (Sallan-Gül, 2002; Anonim, 2009).

Dünya Bankası yoksulluğu çeşitli boyutları göz önüne alarak iki şekilde kategorileştirmektedir: Mutlak (absolute) ve göreceli (relative) yoksulluk. Mutlak yoksulluk, bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplamasına dayanılarak (tıbben; normal bir erişkinin yeterli kalori alabilmesi için gerekli kalori 2800-3000, ağır işlerde çalışanlar için ise işin niteliğine

göre 3200-3800 k/cal ihtiyacı esas alınmaktadır) tanımlanmakta ve bu noktadan hareketle günlük geliri 2400 k/cal besini almaya yetmeyen insanlar “mutlak yoksul” olarak nitelendirilmektedir (Kurnaz, 2007).

Dar anlamda yoksulluğu ifade eden mutlak yoksulluk, bireyin varlığını sürdürmek için en temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerekli gelir düzeyine sahip olamaması durumudur. Mutlak yoksulluk ölçümlerinde temel ihtiyaçlar belirlenerek açlık sınırı ya da yoksulluk açığı (poverty gap) hesaplanmaktadır. Burada bir kimsenin ya da ailenin yaşayabilmesi için gerekli temel ihtiyaçların neler olduğu belirlenmekte ve bu ihtiyaçları karşılayabilmesi için gerekli en az gelir hesaplanarak açlık sınırı ya da geçimlik yoksulluk düzeyi hesaplanmaktadır. Buna daha sonra aile büyüklüğü ve bireylerin yaş ve cinsiyet özelliklerine göre kalori ihtiyaçları eklenmekte ve fiyatlandırılarak “açlık sınırı/yoksulluk açığı” saptanmaktadır. Uluslar arası çalışmalarda ise, ülkeler arası fiyat farklarından dolayı temel ihtiyaçlar değil, günlük tüketim değeri kişi başına dolar cinsinden belirlenmekte, en yoksul ülkeler için 1 dolar, yoksul ülkeler için 2 dolar limiti baz alınmaktadır (Sallan-Gül, 2002; Bircan, 2002; www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kalitecevre/6.pdf).

Dünya Bankası’nın geliştirmiş olduğu “görelî yoksulluk” minimum kalori ihtiyacının yanı sıra temel toplumsal taleplerden olan barınma, eğitim, sağlık ve benzeri kültürel ve toplumsal taleplerin getirdiği ek gelir ihtiyacının karşılanamaması haline göre tanımlanmaktadır (Kurnaz, 2007).

Daha açık bir ifade ile görelî yoksulluk hesaplamalarında, bireyin insanca bir yaşam sürdürmesi için yaşadığı toplumsal çevredeki temel altyapısal, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamaması yoksunluklar kategorisi içinde ele alınmaktadır. Burada bireyin belirli bir yaşam düzeyine sahip olarak yaşamını sürdürebilmesi için gerekli toplu taşıma, içme suyu, sağlık, eğitim ve kültürel etkinlikler gibi mal ve hizmetlerden yoksun olması durumları göz önüne alınmakta ve bunları karşılayacak gelir düzeyi saptanmaktadır. Bu gelirin altında gelire sahip olanlar, üstündekilere göre yoksul kabul edilmektedir. Görelî yoksulluğun ölçümsel anlamı yoksulluk sınırının saptanmasıdır. Bunun için belirli bir gelir düzeyi hesaplanmaktadır. Ayrıca, belirlenen gelir düzeyinin üstünde olmakla birlikte, bu gelir düzeyine yakın gruplar da “yoksulluk risk grupları” olarak tanımlanır. Böylece görelî yoksulluk kavramı, aynı toplumda yaşayan yoksullarla diğer grup ve kategoriler arasında ve aynı zamanda farklı toplumlar arasında bir karşılaştırma ve değerlendirme yapma olanağı sağlamaktadır (Sallan-Gül, 2002; Anonim, 2009; www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kalitecevre/6.pdf).

Uluslar arası kuruluşların mutlak ve görelî yoksulluk hesaplamalarında kullandıkları ölçütler değişmektedir. Bunun nedeni, temel ihtiyaçların belirlenmesindeki ve yaşam standardının ne olduğu ya da olması gerektiği konusundaki farklı anlayışlardır (Sallan-Gül 2002).

YOKSULLUĞUN VE KADIN YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ

Yoksulluğun en belirgin nedeni, gelir dağılımındaki adaletsizlik olarak görülmektedir. Dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik krizler, doğal afetler, göçler, savaşlar, küreselleşme ve yapısal uyum programlarının getirdiği kısıtlamalar hem yoksulluğun şiddetini artırmakta, hem de yeni yoksullar oluşturmaktadır (Anonim, 2009). Ülkemizde yaşanan yoksulluğun birçok nedeni vardır. En önemli nedenler arasında işsizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlik, kırdan kente göç, günlük yaşantılardan beklentiler, eğitim ve sağlık hizmetlerindeki yetersizlikler olarak sıralanabilir. Yoksullar işsizdirler, hastadırlar, çocuklarının başta sağlık olmak üzere beslenme ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Aile bireylerinin yaşamlarını sürdürebileceği, temel ihtiyaçlarını günlük olarak karşılayabilecekleri düzenli bir gelirleri yoktur. Aile temel ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz kaldığından, çocuklarını sokakta çalıştırmakla bu açığı kapatma yoluna gitmektedir (Ateş, 2004).

Yoksulluğa ilişkin karakteristik değişimleri mekânsal boyutta görmek her zaman için mümkündür. Kırsal ve kentsel yoksulluğun yapısı birbirinden önemli derece de farklıdır. Yoksulluk kırsal alanlarda kentsel yerlere göre daha şiddetlidir; çünkü buralarda hem oransal olarak kişi başına gelir düşüktür, hem tüketim kalıbı dardır, hem de üretim teknolojileri ile iletişimde daha fazla bir geri kalmışlık söz konusudur. Diğer yandan tarım kesimi, kırsal kesim ile hemen hemen özdeşleştiğinden tarımda da geleneksel sektör olması nedeni ile yoğun bir istihdam, kişi başına düşük bir üretim ve gelir yerleşiktir. Dolayısıyla, yoksulluğun buralarda yerleşip yoğunlaşmış olması kaçınılmazdır. Nitekim bölgesel dengesizliklerin ortaya çıktığı yerler genellikle tarımın ağır bastığı, toprak dağılımının yetersiz olduğu ve toprak mülkiyetinin dağılımının adil olmadığı, diğer ekonomik ve sosyal hizmetlerin yeterince ulaştırılamadığı, özellikle sosyal ve fiziki altyapının gelişmediği yerlerdir (Dumanlı, 1996).

Erkeklerin ve kadınların yoksulluğu farklı algıladığı ve buna bağlı olarak da farklı stratejiler geliştirdikleri, özellikle kalkınma programı ve stratejilerinin uygulanmasında ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyetçi bakış açısı, erkekler ve kadınların farklı sorumluluk ve ilişkilerinden doğan farklı ihtiyaç ve çıkarlarına öncelik veren bir içerik taşır. Yoksulluk, tanımları arasında farklılıklar taşıyan görece bir kavramdır (Kümbetoğlu, 2002).

Yoksulluk, işsizlik, savaşlar, çatışmalar vb. olumsuzluklar en çok dünya nüfusunun hemen hemen % 75'ini oluşturan kadınları ve çocukları etkilemektedir. Bugün 1.3 milyar insan yoksulluk sınırında yaşamaktadır ve bunun % 70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Çok kötü koşullarda barınan 1 milyar insan ve evsiz 100 milyon insanın çoğu yine kadındır. Artık yoksulluk kadınla özdeş hale gelmiştir. Yoksulluk kuşkusuz tüm aileyi etkilemektedir. Ancak ailenin refahına ilişkin sorumluluklarda kadına yüklenen roller kadının yükünü daha da ağırlaştırmaktadır. Çünkü artan mahrumiyet koşullarında kadın, ailenin üretim ve tüketimini idare etmeye çalışmaktadır. Evde, toplumda ve işyerinde hem ücretli, hem ücretsiz işlerde neredeyse 24 saat çalışarak yoksullukla mücadele etmektedir (Akçar, 1997).

Kadın yoksulluğunun temel nedenlerinden biri kadının gelirden yoksun olmasıdır. Kısaca işsiz olmak, çalışamamak ve bu nedenle gelir yoksunluğu yoksulluğun nedenidir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları öteden beri yüksek değildir. Kadınlarda ayrıca, işgücüne katılım oranları düşmektedir. Nitekim 1955 yılında % 72.0 olan kadınlarda işgücüne katılım oranı 1970 yılında % 50.3, 1980 yılında % 48.5, 1990 yılında % 42.8, 2001 yılında ise % 22.6’ya düşmüştür. Türkiye genelinde 2009 yılında erkeklerde işgücüne katılma oranı % 71.2, kadınlarda ise geçen yılın aynı dönemine göre 2 puanlık artışla % 27.1’dir. Bu dönemde istihdam edilenlerin % 72’si erkek, % 28’i kadındır. Türkiye’de kadın işgücü özellikle tarım kesiminde yoğunlaşmaktadır. Erkek işgücünün tarımdan ayrılması nedeniyle yıllara göre tarımda erkek işgücünde azalma görülürken, bu işgücü yerine ikame edilen kadın nüfus tarım işgücü içinde artmaktadır. Bu artışa rağmen kırsal kesimde kadınların ekonomik durumlarında bir iyileşme gözlenmemektedir. Çünkü tarım sektöründe çalışan kadınların % 87.4’ü ücretsiz aile işçisi konumundadır. Tarım dışı işsizlik oranı ülke genelinde 2009 yılında % 16.4 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran erkeklerde % 14.7, kadınlarda % 22’dir (Bircan, 2002; www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6172. Erişim tarihi:02.02.2010).

Kadın işgücünde gözlenen başka bir çarpıcı durum ise gerek iktisadi faaliyet kollarına, gerekse meslek gruplarına göre, kadınların düşük statülü işlerde istihdam edilmiş olmalarıdır. Düşük statülü işler düşük ücretleri, sürekli ve geçici çalışmayı, sosyal güvenceden yoksunluğu beraberinde getirmektedir. Kadınlar daha çok küçük işletmelerde, kısmi süreli ve sosyal güvenceden yoksun istihdam edildiklerinden, sendikalaşma oranları da çok düşüktür. Kadınlar ücretli bir işte çalışsalar bile ücretsiz işlerin büyük çoğunluğunu da üstlenmiş olmaları, ülke ekonomisine sağladıkları katılımın göz ardı edilmesine ve istatistiklere tam olarak yansıtılmamasına neden olmaktadır. Hemen tüm ülkelerde kadınlar ev işleri, çocuk ve diğer bakıma muhtaç aile bireyleri için sorumlu görülmektedir. Sosyal refah hizmetlerinin yeterince kapsayıcı ve yaygın olmayışı nedeni ile bu sorumluluklar kadınların gerek iş yaşamına girişini, gerekse iş yaşamındaki hareketliliklerini kısıtlamakta ve zorlaştırmaktadır. Görüldüğü gibi sosyo ekonomik göstergelerde ve özellikle ekonomik verilerde kadınların durumu erkeklere göre daha dezavantajlı konumdadır. Bu ise yoksulluğun kadın ve çocuklarda yaygınlaşması anlamına gelmektedir. Başka bir ifade ile yoksulluk önce kadınları vurmaktadır. Bundan çocuklar olumsuz etkilenmektedir. Bu durum geleceğe yönelik sosyo ekonomik politikalarda dikkate alınması gereken önemli bir husus olarak ortaya çıkmaktadır (Bircan, 2002).

KADIN YOKSULLUĞUNUN ÖZELLİKLERİ

Yoksulluğun tanımlanması, incelenmesi ve çözümlenmesinde 1970’li yıllardan bu yana cinsiyetin önemli bir kriter olarak göz önüne alındığı görülmektedir. Özellikle gelişme programlarının uygulanmasında, kalkınmanın insani kriterler ile hesaplanmasında, ülkelerin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde, her toplumda iki cinsin sosyal refahın sonuçlarından farklı biçim ve düzeylerde yararlandığını tespit eden ve cinsiyetin önemini vurgulayan birçok araştırma ve

inceleme yayınlanmıştır. Cinsiyet temelinde ayrımlaşmış bir yoksulluk çözümlemesi, gelişme ve refahın farklı ülkelerdeki gerçekliğini çok daha iyi anlamaya yardım etmiştir (Kümbetoğlu, 2002).

Yoksulluk tüm insanlık için temel bir sorun olmakla birlikte, ağırlıklı olarak kadınlar tarafından yaşanan bir olgudur. Yoksulluk içinde yaşayan kadınların sayısı son yıllarda, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, erkeklerin sayısı ile karşılaştırıldığında önemli oranda artmıştır. Yoksulluğun kadınlara özdeşleşmesi, politik, ekonomik ve sosyal dönüşümün kısa dönemdeki sonucu olarak ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelerde son zamanlarda önemli bir sorun haline gelmiştir. Ekonomik unsurlara ek olarak, cinsiyet rollerinin katılığı ve kadınların yetki ve karar alma mekanizmaları ile eğitim, öğrenim ve üretim kaynaklarına kısıtlı ulaşımının yanı sıra ailenin güvenliğini tehdit edebilecek diğer unsurların ortaya çıkması da bu durumun sorumlusu olan unsurlardır. Toplumsal cinsiyete dayalı bakış açısını ana görüş olarak tüm ekonomik analiz ve planlamalara yeterince yansıtmamak ve yoksulluğun yapısal nedenlerini yeterince ele almamak da katkıda bulunan unsurlardır (www.ksgm.gov.tr/Pdf/yoksulluk.pdf).

Kadın yoksulluğu çok boyutlu bir sorundur. Kadınlar yoksulluğu farklı biçimlerde, farklı zamanlarda ve farklı mekânlarda yaşarlar. Genel olarak toplumda, kadın ile erkek ve kadınlar arasında var olan yapısal eşitsizlikler kadınların yoksulluğu deneyimleme biçimlerini ve göreceli yoksulluğu farklılaştırmaktadır. Yoksulluk elbette sadece kadınları ilgilendiren bir sorun değildir. Yoksulluğun zamana ve mekâna bağlı olarak belirli etnik gruplara, azınlıklara ya da belirli bir sosyal sınıfa mensup olmakla da ilişkisi olabilir. Ancak tüm bu grupların içinde yer alan kadınlar ve erkekler yoksulluğu yaşamakta, yoksulluk süreci kadın ve erkekleri farklı biçimde etkilemektedir. Farklı etkileme politika notlarında da yansısını bulmuş ve 1995 yılında 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında “yoksulluğun kadınlaşması” ifadesi yer almıştır. Yoksulluğun kadınsılaşması kavramı ilk olarak Birleşik Devletlerde yalnız yaşayan kadınların ya/yada tek ebeveynli ailelerin (kadın + çocuk) daha yoksul olduğuna ilişkin ampirik çalışmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Aile yapısının değişmesi, boşanmaların artması, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranının artması ve çocukların kadınlar tarafından bakılması gibi nedenler yoksulluğun kadınlaşmasını açıklamak için kullanılmıştır. “Yoksulluğun kadınlaşması” kavramı yoksulluğu demografik süreç üzerinden analiz ettiği, sınıfsal konumlar, etnik kimlik vb. faktörleri göz ardı ettiği; kadınlar arasındaki farklılıkları görmediği, kadın başlı ya da aile reisinin kadın olmasının yoksulluğu beraberinde getirmediği, kadınların farklı konumlanışlarını hiçe saydığı için eleştirilmiştir. (www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/TEPAV_DN_kadin_yoksullugu.pdf).

Kadınların hızlı endüstrileşme, kentleşme, gelişme süreçleri boyunca sosyal konumlarında belirgin bir değişim olmadı ve bu konumun dünyanın gelişmekte olan ve az gelişmiş kısmında hakim profil olduğu bilinmektedir. Bu açık eşitsiz konum, gelişmiş dünyanın “gelişme” kavramı ile hiç de uyumuyor olması nedeni ile toplumları gelişmişlik derecelerine göre kategorize edenleri, bu alandaki açık farkların kapatılmasının kendisinin bir “gelişme” olacağı düşüncesine götürmektedir (Kümbetoğlu, 2002).

Toplumsal cinsiyet gerçekliğini çözümleyen araştırmalar, kadınların ekonomik, politik, sosyal marjinalliğinin toplumsal cinsiyet rollerinin bir devamı sonucu olduğunu göstermektedir. Toplumsal kültürel tüm norm ve değerler kadınların sosyal rollerini bireysel özellikleri temelinde değil, kadınlıkları ile sınırlamıştır. Her kültürde karmaşıklık, çeşitlilik gösterse de, kadınların rol ve sorumlulukları evrensel olarak benzerlik gösterir. Kadınların tüm düzeylerdeki yönetişimde erkeklere oranla daha güçsüz oldukları, bunun da ekonomik ve politik gücün eşitsiz paylaşımı, gelirden, kaynakların kullanımında, mülk edinmede eşitsizlikleri yarattığı görülmektedir. Kadınlar ikincil toplumsal konumları ile daha az okuryazar, daha yoksuldur. İkincil bağımlı toplumsal konum ile yoksulluk adeta iç içe geçmiştir. Kadınların büyük çoğunluğu için ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar, çevre felaketleri, koşullarını daha da ağırlaştıran, yoksulluklarını artıran dönemlerdir (Kümbetoğlu, 2002).

Kadınların pek çok ülkede düşük ücretli, küçük ölçekteki iş yerlerinde, iş güvenliği olmaksızın çalışması ve bu koşulların her ülkede benzerlik göstermesi, toplumsal cinsiyet rollerinin istihdam alanındaki yansıması olarak görülmektedir. Bu nedenle yoksullukla mücadele onların gelir ve iş durumlarını iyileştirecek yönde geliştirilerek ve temelde de toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin zihniyet dönüşümü gerçekleştirilerek verilebilir (Kümbetoğlu, 2002).

Dar gelirli ve yoksul ailelerin ekonomik sorunlarla mücadele etmek için kullandıkları stratejilerden biri geçimlik faaliyetlerdir. Ailenin insan kaynakları denince öncelikle kadınlar akla gelir. Kadınların sosyalleşme ortamı geçimlik beceriler elde etmelerini sağlar. Çoğunlukla kadınlar tarafından üstlenilen ev işleri pek çok süreci içinde barındırmaktadır. Aileler mümkün olduğunca, aile içi emek ve işlenmemiş hammadde kullanarak, mal ve hizmetleri ev içinde üretmekte ve işlemektedirler. Ev işlerinde kadın emeği ön planda olduğu gibi, geleneksel olarak kadınlar ev işlerini yapmaya yönelik sosyalleştirilmekte ve beceri kazandırılmaktadır. İyi bir kadın için tutumluluk önemli bir değerdir. Aile üyeleri yiyecek, giysi, boş zaman faaliyetleri için dışarıda fazla harcama yapmamaya özen göstermekte, bu ihtiyaçları mümkün olduğunca evde işlemekten geçirerek karşılamaya çabalamaktadır. Yoksul ailelerde çalışan kadın sayısı giderek artmakla birlikte, bu işlerin çok azı güvenceli işler, fazlası ise güvencesi olmayan, hatta bir kısmı evde yapılan, makine başında parça başı hesabına çalışılan esnek işlerdir. Bu nedenle bu tür işlerde çalışan kadınların gün ortasında ev işlerini yapmaya zamanları olabilmekte ya da zaman yaratılmaktadır. Yoksullarda önemli harcamalardan biri gıdaya tahsis edilir. Yoksul aileler gıda harcamalarını azaltmak için mümkün olduğunca ilk biçimi ile satın alıp, işlemek suretiyle harcamaları azaltmayı denetlerler. Kadınlar yoğurt, salça, reçel, turşu, vb. gıda maddelerini pazardan alma yerine, kendileri evde yaparak tüketmektedirler. Giyim ihtiyacı formel ve enformel piyasadan daha ucuza edinilmesi nedeni ile artık eskisi kadar ev ortamında hazırlanmamakla birlikte, tüm aile üyeleri için olmasa da kadın ve çocukların bazı giyim ihtiyaçları için kısmen evde dikilerek karşılanmaktadır. Yaşlı, hasta ve çocukların bakımı aile içinde önemli emek ve zaman gerektiren işlerdir. Evde varsa, yaşlı, hasta ve çocuk bakımı zaten aile üyeleri tarafından yerine getirilmektedir. Çocuk bakımı yoksul ailelerde genellikle anne ve

aile yakınları tarafından üstlenilmekte iken, iki eşin çalıştığı ailelerde bakıcı kadın tutularak ya da kreşe verilerek sağlanmakta, fakat kadının çalışmadığı ailelerde kadın eşler tarafından yerine getirilmektedir (Demir, 2002).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumu oluşturan aile ya da bireylerin içinde bulundukları ortamlara uygun bir yaşam biçimi, harcama ve tüketim kalıpları geliştirmeleri doğaldır. Bu gruplar birbirlerinden farklı bir gelir, harcama ve tüketim kalıbına da sahip olabilirler (Dumanlı, 1996). Ülkemiz kalkınmakta olan bir ülkedir. Eğitim, sağlık, konut, sanayi, ticaret ve hizmetler ile ilgili önemli gelişmeler görülmekle birlikte, diğer bazı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de gelir dağılımı bozukluğu ve yoksulluk önemli sosyal yara olma özelliğini korumaktadır. Yoksulluk ister kırsal ister kentsel biçimde görülsün, şiddetle mücadele edilmesi gereken bir sosyal ve ekonomik olgudur. İnsan, yapısı gereği daima fazlasını istemek durumundadır. Dolayısı ile gelir ve refahtan adil pay almak, daha iyi bir ekonomik ve sosyal konuma kavuşmak ister. Bu ise insanları diğer canlılardan ayıran çok doğal bir davranış biçimidir (Akçar, 1997).

Ailenin temel gereksinimlerini karşılamak sorumluluğunda olan kadınların yoksulluk karşısında geliştirdikleri çözümler, bireysel ve kolektif düzeylerde ele alınabilir. Bireysel düzeyde kadınların çözümleri daha çok tüketim kalıplarını değiştirme, birçok ihtiyacı kendi emeklerine dayanarak çözmede toplanırken, kolektif düzeyde içinde bulundukları sosyal ilişkiler ağı içinde kullanabildikleri destek alıp-verme mekanizmalarından ibaret kalmaktadır. Kolektif düzeyde, yine kadınlar arasında yiyecek ve para borç alıp verme şeklinde karşımıza çıkan çözümlerden başka, çocukların akraba yanına gönderilmesi veya çeşitli dernek ve kuruluşlardan yardım alma, onlara danışma gibi çözümler de bulunabilmektedir. Ayrıca tanıdıklarından oluşan sosyal çevreden elde edilebilecek gelir getirici geçici, küçük işler de destekleyici olabilmektedir (Kümbetoğlu, 2002).

Kadın yoksulluğu ile mücadelenin önemli bir ayağını da güçlendirme çalışmaları oluşturmalıdır. Güçlendirme, kadının yapabilirliklerinin farkına varmasını, yaşamı üzerine düşünmesini ve müdahale etmesini beraberinde getirecektir.

(www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/TEPAV_DN_kadin_yoksullugu.pdf).

Ekonomik güçlenmenin en önemli koşulu olan işgücüne katılımı kadınların karşılaştığı engeller ve ekonomik güç paylaşımında yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınlar yoksullaşmakta ve özellikle kadın başlı ailelerde kadınların yükleri daha da ağırlaşmakta olduğundan, kadın yoksulluğunun önlenmesi için dünyada ve ülkemizde örnekleri olan mikro kredi uygulamalarının yaygınlaştırılması ve kadın girişimcilerin ihtiyaç duydukları eğitim, danışma, rehberlik, fon-fınansman sağlama konularını içeren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların ekonomik kaynaklara sahip olmasını ve bunlar üzerinde eşit haklarının olmasını sağlamak için yasaların ve uygulamaların gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, SHÇEK vb. sosyal yardım hizmeti sunan kurumların

kurumsal altyapılarının güçlendirilerek hizmetlerinin aksamaması ve doğru kitleye ulaşmaya özen göstermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akçar, Ş. (1998). Kadın ve Yoksulluk. Yoksulluğu Önleme Stratejileri, Sivil Toplum Kuruluşları Diyaloğu. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı. İstanbul.

Anonim, (2009). Kentsel Yoksulluk. Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu. T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Kentleşme Şurası 2009. Ankara .

Ateş, İ. (2004). Vakıflar ve Dayanışma Kültürü. Yoksullara Yardım ve Eğitim Vakfı Kültür Yayınları:15. Ankara Büyükşehir Belediyesi Eğitim Kültür Daire Başkanlığı. Ankara.

Bauman, Z. (1999). Çalışma, Tüketici ve Yeni Yoksullar. Çev. Ümit Öktem. Sarmal Yayınevi. İstanbul.

Bircan, İ. (2002). Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları. Yasemin Özdek (ed). Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. Yayın No:311. Ankara.

Demir, E. (2002). Yeni Kentli Ailelerde Geçimlik Üretim ve Yoksulluk. Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları. Yasemin Özdek (ed). Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. Yayın No:311. Ankara.

Dumanlı, R. (1996). Yoksulluk ve Türkiye’de Boyutları. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Yayın No: DPT: 2449. Ankara.

Kümbetoğlu, B. (2002). Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk. Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları. Yasemin Özdek (ed). Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. Yayın No:311. Ankara.

Kurnaz, Ş. A. (2007). Çocuk Yoksulluğu. Aile ve Toplum. 3(12): 27-55.

Sallan-Gül, S. (2002). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa. Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları. Yasemin Özdek (ed). Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. Yayın No:311. Ankara.

Şenses, F. (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yayınları: 770. İstanbul.

www.ksgm.gov.tr/Pdf/yoksulluk.pdf. (Erişim tarihi:22.01.2010).

www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/TEPAV_DN_kadin_yoksullugu.pdf. (Erişim tarihi:22.01.2010).

www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kalitecevre/6.pdf. (Erişim tarihi:22.01.2010).

www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6172. (Erişim tarihi:02.02.2010).